

ДВЕ ЦЕННИ ДАРЕНИЯ ЗА УНИВЕРСИТЕТСКИЯ АРХИВ ОТ 2014 г.

Илонка Колева, УА – СУ

През изминалата 2014 г. Университетският архив на СУ (УА на СУ) се обогати с две изключително ценни постъпления в колекцията от лични фондове – на първия български геолог проф. Георги Златарски и на познатия на няколко поколения глас на *Радио ВВС – Лондон*, Петър Увалиев.

Бих искала да представя на участниците в IX конференция по случай Деня на специалност *Архивистика и документалистика* в Исторически факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски“, както фондообразователите, така и документалния състав на фондовете им.

За аудиторията ще поясня, че самата аз съм дипломиран архивист в МП *Документален и архивен мениджмънт* на специалността, като преди това съм завършила и предходната специализация *Архивистика* към специалност *История*, а понастоящем съм началник на УА – СУ.

* * *

Проф. Георги Златарски за геолозите е личност и специалист от такава величина, каквато за историците е брат му проф. Васил Златарски.

Г. Златарски е роден през 1854 г. във Велико Търново. Завършва естествени науки в Загреб, Хърватска. След връщането си в България през периода 1880–1894 г. заема *службата на държавен геолог-минералог* към различни министерства. В качеството си на пръв и единствен експерт в своята област, Златарски се изявява не само като изследовател, но именно той организира и първите геоложки проучвания в България. За целта провежда редица експедиции и теренни проучвания в различни региони на страната.

През 1894 г. е назначен за извънреден преподавател по геология във Висшето училище в София, а на следващата година е избран за хоноруван доцент. От 15. 04. 1897 г. Георги Златарски е редовен професор, титуляр на катедрата по геология. Във Висшето училище, а в последствие и в Университета, той чете лекционните курсове по геология и палеонтология. Още през същата година проф. Златарски е избран и за ректор на Висшето училище, като вторият му ректорски мандат е през учебната 1901/1902 г. През учебна 1903/04 г. проф. Г. Златарски е декан на Физико-математическия факултет. Също така той е член на редица български и европейски академии и дружества.

За проф. Георги Златарски негови съвременници обобщават, че със научните си разработки, както и с цялостната си професионална и преподавателска дейност, той създава и едновременно олицетворява една от най-забележителните епохи в историята на българската геология. По образование, поведение, научна етика и целенасоченост проф. Георги Златарски е истински *гражданин на Европа*, който прави чест на отечеството си и се е равнява на своите европейски съвременници.

Умира внезапно на 9. 08. 1909 г. във В. Търново.

Що се отнася до дарените документи на проф. Г. Златарски, през 2010 г. те са предадени от внуците му проф. Георги Златарски и проф. Васил Златарски на Декана на Геолого-географския факултет. Поради съхраняването им преди това при неподходящи условия, физическото им състояние при постъпването им в Университетския архив не беше добро. Част от документите на места бяха повредени от гризачи, а върху други имаше прах и плесени, които са противоположни за хартията и текста.

Като член на БАН, в Научния архив на Академията, също има регистриран архивен фонд на проф. Георги Златарски. Обемът му е около 40 а. е., които съдържат предимно бележки и записки от геологически проучвания, писма със служебен и личен характер и др.

Личният му фонд, предаден и обработен в Университетския архив, е значително по-богат и с разнообразен състав от гледна точка видовете документи. Техният брой е 322 документа, които са систематизирани съответно в 270 а. е.

По-конкретно, във фонда се съхраняват: лекциите на проф. Златарски по геология и палеонтология; ръкописи на негови научни изследвания; студии и статии, подготвени за печат в научни списания; много определени за фосили, намерени и описани от него; записки с теренни проучвания в различни части на страната; библиографски бележки за използвана чуж-

дестранна литература; писма от негови близки и студенти. Особено ценен и интересен е подготовеният от проф. Златарски, но неиздаден, *Атлас по палеонтология*, който съдържа голям брой уникални изображения.

Във въпросния фонд в УА – СУ са запазени и няколко документа от първия ректорски мандат на проф. Златарски. За съжаление, от втория му и мандат, както и като декан на Физико-математическия факултет, няма съхранени документални свидетелства.

При обработването на фонда най-голямо впечатление ми направи стремежът на автора да бъде оползотворен на практика всеки милиметър хартия. В днешно време, когато разполагаме неограничено с хартия за писане или с възможността да пишем по всяко време на компютъра си, когато можем да направим справка в интернет пространството по всеки въпрос, който проучваме, а също да си купим, преснимаме или дигитализираме необходимата ни книга или списание, достигналият до нас архив в резултат от дългогодишните системни усилия на проф. Златарски да документира живота и делото си, лично мен ме респектира. но не само с безспорната си историческа и научна ценност. Специално определянето на научната стойност на документалното наследство на проф. Георги Златарски е задача на специалистите – геолози. За мен дори разчитането на научните термини изискваше допълнителни усилия и справки с оглед съставянето на коректни заглавия на съответните архивни единици и в описа, като архивен справочник. Въпреки това обаче в случая бях респектирана също от положението огромен труд да се напишат повечето текстове на ръка, да се резюмират и преведат редица проучвания и статии на чужди учени, доколкото български библиографски източници в тази област все още са липсвали, да се водят бележки и изготвят скици за многобройните теренни проучвания в течение на години.

Интересно е да се отбележи, че лекциите на проф. Златарски за различните курсове в обем от по 400–800 гъсто и ситно изписани страници, някой от които са четени на студентите в течение на петнадесет и повече години, съдържат датите по семестри, прилежно добавени с молив.

Много бележки и записки са разположени в останало свободно място в писма, бланки и други, което изключително затрудняваше работата с описанието и систематизирането им. Причината е, че те едновременно се отнасят за различни текстове и имат историческа или научна стойност.

Като цяло документите от този фонд показват, как са направени първите стъпки, заслуга изключително на проф. Георги Златарски, в една нова и непозната у нас по същото време наука и университетска

специалност, каквато е била геологията. Коректен и задълбочен в проучванията си, той дори отказва пред тогавашния министър на народното просвещение назначението си като ректор в същата година, в която е избран за професор. Във връзка със споменатия отказ са запазени две чернови на писмо, с което проф. Златарски го уведомява, че Академическия съвет му е оказал най-голяма чест, избирайки го за ректор на Висшето училище. Според него обаче, *че като новоназначен професор първата му и най-голяма длъжност е да се подготви в предметите, които ще преподава и да се посвети всецяло на преподавателската работа.* От друга страна, се опасява, че тези му занимания ще попречат на административните ангажименти, които ще има в качеството си на ректор на Висшето училище, поради което моли да бъде освободен от предстоящия мандат.

Тук искам да посоча и един пример за работата на архивиста, за това, че трябва да се запомня всичко видяно и прочетено през годините, за да се правят необходимите връзки, когато се наложи. При обработката на фонда попаднах на чернова на писмо от проф. Г. Златарски до неизвестно лице. В писмото се изтъкваха заслугите, които има същото лице за възраждането на българския народ, и се изразяваше готовност Висшето училище да прибере за съхранение библиотеката и архивата му. Получателят на писмото щеше да си остане неизвестен, но си припомних, как години преди това, когато по друг повод проучвах протоколите от заседания на Академическия съвет в тях се споменаваше, че е отправена покана към Гаврил Кръстевич да предаде библиотеката и архивата си във Висшето училище.

Направената справка потвърди, че поканата е отправена по времето на мандата на Златарски, което позволи категорично да бъде идентифициран получателят (адресантът) на писмото. Все още остава без отговор въпросът, къде са всъщност архивът и библиотеката на Гаврил Кръстевич, които навремето са пристигнали в библиотеката на Висшето училище. Фактът е потвърден в протокол на Академическия съвет, но понастоящем документите и книгите са в неизвестност. В случая можем само да се съжالياваме, че не са положени необходимите усилия те да бъдат съхранени.

Като цяло личният архивен фонд на проф. Георги Златарски, който ни дава възможност да отправим поглед към първите години на Университета и неговите преподаватели, вече е обработен и е достъпен за читателите и изследователите в Университетския архив. Бих искала да

споделя, че е вълнуващо предизвикателство да обработваш архив на учен, чиято наука всъщност ти е непозната, но именно работата ми в Университета ми дава предимството да се консултирам със съответните специалисти. И този път ни беше оказано необходимото съдействие, за да бъдат описанията на документите и ръкописите, респ. заглавията на архивните единици във фонда на проф. Г. Златарски пълни и коректни.

През същата година, съвместно с Университетска библиотека подготвихме две изложби по повод 150 г. от рождението на проф. Георги Златарски, които предизвикаха голям интерес не само сред гилдията на геолозите, но и сред академичната общност. Този интерес породил идея от страна на наследниците на проф. Златарски, да се потърсят средства за дигитализиране поне на част от богатото му документално наследство. Надявам се с общи усилия да успеем да реализираме намеренията си.

* * *

През тази година (2015), ни предстои нова интересна задача – да се преведе и обработи архивът на един от най-видните български интелектуалци-изгнаници Петър Увалиев. Дипломат, обявен в края на 40-те години на миналия век от тогавашните български власти за *невъзвращенец*, домът му в Лондон на практика е *неофициалното българско посолство*.

Освен това в течение на почти половин век Увалиев, както е известно, ежеседмично води по *Радио BBC – Лондон* своите беседи с коментари за изкуство и култура: *Пет минути с Петър Увалиев*. В България той е става популярен именно с тях, но неговите съвременници допълват портрета му: *превъплъщенията му са многобройни: театрален постановчик и критик, изкуствовед, филмов продуцент, писател, университетски преподавател, гостуващ професор, лектор, журналист, ерудит с принос в области като философия на историята и изкуството, психология и психоанализа, антропология и лингвистика, който по образование е юрист и философ и владее 7–8 езика*.

През 50-те и 60-те години на ХХ в. се занимава активно с кино и театър, като за целта работи с редица изтъкнати европейски режисьори и актьори.

През 1992 г. Петър Увалиев е удостоен с почетното звание *Doktor honoris causa* на Софийския университет през 1992 г.

Архивният фонд на Увалиев е дарен на УА – СУ от неговата съпруга Соня Рув в рамките на честването на 100-годишнината от рождението му през м. януари 2015 г. Предадени са 8 големи кашона с документи и

лични вещи. Сред документите са: текстове на радиобеседи, четени по *BBC*; писма и пощенски картички; лекционни курсове на Увалиев, четени в университети в Мексико и Финландия; доклади, ръкописни текстове, бележки и скици; дневници, записки и тефтерчета с разнообразно съдържание; брошури и каталози за изкуства; филмови проекти – текстове на сценарии, записки и бележки; радиопиеси; радиобеседи на френски език за радио *France Culture*; фотографии и др.

Голяма част от предадените документи са на английски, френски, италиански, испански и немски език, което ще забави обработката на фонда, тъй като се налага превод и съставяне на анотации от много езици, с които няма да можем да се справим сами.

Факултетът по Славянски филологии чрез доц. Огнян Ковачев, който инициира и организира предаването на архива на Петър Увалиев в Университета, финансира от средствата за един малък проект превода на част от документите. Надявам скоро да започнем работа със специалисти-преводчи по съответните езици, за да успеем в рамките на две години да обработим фонда и той да стане достъпен за читатели, тъй като вече се проявява обясним интерес към него.

Бих искала да завърша с признанието, че се радвам да работя именно в Архива на Софийски университет „Св. Климент Охридски“, защото тя ми дава възможност да се докосна и обработвам не само административните документи, но и уникални документални свидетелства за историята на университета, намиращи се в даряваните лични фондове на бележити университетски учени, преподаватели и интелектуалци, свързани с *Алма матер*.